

ראש השנה

פרק א'

ערב ראש השנה

- א. נוהגים להתענות בער"ה. ואיתא במדרש שע"י תענית זו מוחל ה' שלישי מעוונותיו של אדם.¹ וטעם תענית זו משום תשובה ושיכנס אדם בשברון לב והכנעה לעשרת ימי תשובה.²
- ב. מי שיכול להתענות כל היום, נכון שיתענה כל היום [ובלבד שלא יבוא ע"י זה לכעס] ויקבל התענית בתפילת מנחה ביום שלפני ערב ר"ה, [ואם לא קבלו במנחה, יכול לקבלו כל היום עד צאה"כ] ואומר עננו בתפילה. ומי שקשה לו יתענה עד חצי היום או לפחות כמה שעות כפי יכולתו. ואינו מזכיר עננו בתפילה.³ [ולמנהג בני אשכנז אומרים עננו]. ואם אירע סעודת מצוה כגון פדיון הבן או ברית וסיום מסכת, מותר לאכול בלי התרה.⁴
- ג. נוהגים לעשות התרת נדרים בערב ר"ה. והמנהג לומר נוסח התרת קללות שתיקן החיד"א זיע"א. וטוב לעשותו בעשרה אנשים שמא נדר בחלום או נידוהו בחלום שלזה מועיל להתיר רק ע"י י' אנשים, ולא ג', אבל אם אין לו י' אנשים יתיר בפני ג'.⁵

1. טור ושו"ע [סי' תקפא ס"ב].
2. בא"ח [ש"ר נצבים בהקדמה]. ועיין דברים נפלאים בספר סדר היום בזה וכה"ח [ס"ק ו"ן].
3. לדעת השו"ע [סי' תקסב] כל תענית שאין מתענים כל היום אינה תענית והמתענה חלק מהיום אינו מזכיר עננו בתפילה. ולכן כתבו בכה"ח [ס"ק סג] ובאול"צ שנכון להתענות כל היום כדי שיוכל לומר עננו. ולדעת הרמ"א [שם] אף תענית של חצי יום נחשב תענית. ולכן יש מקילים לצום חצי יום או פחות לפי יכולתו. ויש שנהגו לעשות סיום מסכת בבוקר ולאכול אח"כ. [עיין אורחות רבינו שכן נהג הגרי"י קנייבסקי זצ"ל].
4. חזו"ע [עמ' נ].
5. כה"ח [תקפא סק"ך].

- ד. בערב ר"ה אומרים סליחות לפני עלות השחר. ומ"מ אם נמשך אמירת הסליחות אחר עלות השחר אומרים כל סדר הווידוי אף לאחר הנץ.⁶ וי"א שאחר הנץ אין אומרים.⁷
- ה. אין אומרים וידוי בתפילת שחרית כמו בשאר ערב יום טוב שאין אומרים וידוי.⁸
- ו. אין תוקעים בשופר בערב ר"ה כדי לערבב השטן.⁹ ואף אם חל ר"ה בשבת, מ"מ אין תוקעים ערב ר"ה.¹⁰ ואם רוצה ללמוד בערב ר"ה היאך לתקוע יש ללמוד בחדר סגור. ואם אין לו חדר סגור, אף ללמוד אסור.¹¹
- ז. יש נוהגים לילך על הקברות. ויבקש מה' שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר.¹²
- ח. אין אומרים צידוק הדין על מות בערב ר"ה,¹³ וכן אין מספידים אלא על ת"ח בפניו. [ועיינין עוד בדיני אבילות במועד. וראה לקמן בהל' חנוכה פרק ט הערה 7 בגדר הספד האסור].

6. כתב השו"ע [ס"ג] שנפלים על פניהם בסליחות אף שבתפילה אין נופלים. והטעם לכך כיון שרוב פעמים מסיימים הסליחות קודם עלות השחר תקנו לנפול אף אם נמשך על היום. ונראה שאם יש מניין שלא הספיקו להתחיל לפני עלות השחר [כגון שקמו מאוחר], והתחילו הסליחות אחר עלות השחר, שמ"מ אומרים וידוי. וכן מתבאר מדברי הליכות שלמה [פ"א, ה] עיי"ש [ויל"ע בכה"ג שהתחילו אחר עלה"ש ונמשך אחר הנץ אם יאמרו].
- ואם התחילו לפני עלות השחר ונמשך אמירת הסליחות לאחר הנץ, מדברי הפתחי תשובה [ס"א] מוכח שאומרים וידוי עיי"ש וכן מבואר בעוד אח' ואולי לפי טעמו הא' של המג"א שרוב פעמים וכו' אפשר לומר אף לאחר הנץ.
7. כן הוא בחזו"ע. ולא פירש טעמו של דבר. ואולי לפי טעם ב' של המג"א [ס"ק יג] שעד הנץ לא חשיב יום לענין תפילה לכן אין לומר לאחר הנץ וידוי.
8. שו"ע שם ס"ג.
9. שו"ע [ס"י תקפא ס"ג]. ועוד טעם כדי להפסיק בין תקיעות של רשות לחובה [אח' שם]. ואף בליל ער"ה אין לתקוע [כה"ח].
10. משנ"ב [ס"ק כד. עיין בשער הציון הטעם]. כה"ח [ס"ק עז].
11. כה"ח [ס"ק עז]. משנ"ב שם.
12. משנ"ב [תקפא כז].
13. עיין כה"ח [ס"י תכ סק"ב] שאף שלדעת השו"ע אומרים צידוק הדין, מ"מ שב ואל תעשה

ט. מכבסים ומסתפרים בערב ר"ה. והטעם להראות שאנו בטוחים שיצא דיננו לטובה. ומותר להסתפר במשך כל היום. וטוב לכתחילה להסתפר קודם חצות.¹⁴ ואם קשה לו להסתפר בער"ה יכול להסתפר יום אחד קודם, אבל יותר מזה אין נחשב כער"ה.¹⁵ גם יש לקצוץ הצפרניים בערב ר"ה. וכשחל ר"ה ביום חמישי יש להניח עירוב תבשילין ביום רביעי ערב ר"ה.

י. מצוה לטבול בער"ה ואפי' מי שבמשך השנה אינו רגיל לטבול, מ"מ בערב ר"ה לא ימנע מלטבול כדי להתפלל בקדושה ובטהרה ביום נורא זה. וזמן הטבילה לכתחילה, משעה חמישית ואילך. וי"א לטבול שמונה טבילות.¹⁶ וראוי להזהר בדיני חציצה בטבילה זו.¹⁷ ומי שאינו יכול לטבול, ישפוך על עצמו ט' קבין [12 ליטר] מים שאובין ויכול לעשות כן בדוש בביתו.

יא. ראוי לתת צדקה ביום זה. והצדקה המעולה ביותר לעניין שירבה זכויותיו – ליתן לת"ח נצרכים שיהיה להם בדרך כבוד כדי פרנסת ביתם בריוח.¹⁸

עדיף. וכ"כ הנתיבי עם שכן מנהג א"י וכ"כ עוד אח'. וכללא הוא שבכל יום שאין אומרים צידוק הדין אין מספידים בו וכמש"כ הפרמ"ג [תקמו מש"ז סק"ד] וע"ע חזו"ע אבילות [ח"א עמ' צב] וצ"ע.

14. עי' שער הציון [סי' תקלא ב'] שנכון להסתפר לפני חצות. מיהו דעת השו"ע [סי' רנא לגבי שבת] שמותר כל היום להסתפר. וה"ה בערב יו"ט. ודעת הגר"א שם להחמיר ובשער הציון נקט לכתחילה כדעת הגר"א. וגם לדעת המקובלים נכון להסתפר לפני חצות היום [עיין בא"ח נצבים, ג וכה"ח כאן ס"ק פ].

15. אול"צ [ב, ד]. ועיין משנה ברורה סימן רס סק"ה.

16. עיין בא"ח [נצבים, הל' ג] וכה"ח [סי' תקפא ס"ק פא] מה יכוין בשעה שטובל. ולדעת כה"ח יטבול ח' טבילות. ואם ר"ה חל בשבת בטבילה האחרונה יכוין לקבל הארת שבת ויו"ט [שם]. ועיין לקמן בדיני ערב כיפור לגבי דוש.

17. עיין בא"ח [נצבים ג].

18. אול"צ [שם]. וכתב הפרי חדש [סימן תקפא] ונוהג אני לשלוח מנות לעניים ערב ראש השנה כדכתיב [נחמיה ה, י] לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, וכתב וילכו כל העם לאכול ולשתות ולשלוח מנות, והביאוהו האחרונים.

יב. יזהר בתפילת מנחה של ער"ה להתפלל בכוונה כי היא התפילה האחרונה של השנה.¹⁹

יג. נוהגים להציע פרוכת לבנה בארון הקודש בבית הכנסת מראש השנה עד יום כיפור.²⁰ ויש נוהגים להשאירה עד הושענא רבה או עד שמחת תורה.

יד. לא ילבש בגדים מכובדים בר"ה כמו בשאר יו"ט מפני אימת הדין.²¹

טז. המדליקים נרות בפתיל צף יש להכין בער"ה הפתילות לשני הימים של ר"ה, כיון שלהרבה פוסקים אסור להכין הפתיל ביו"ט [עכ"פ אם השעם אינו מנוקב].²²

טז. מדליקים נרות לכבוד יו"ט בברכה. ונכון להדליק לפני השקיעה. ונוסח הברכה להדליק נר של יו"ט.²³ וכשחל ר"ה בשבת מברכת להדליק נר של שבת ויום טוב. ויש נשים הנוהגות לברך שהחיינו בזמן הדלקת הנרות ויכולות לעשות כן. ויותר ראוי שתסמוך על שהחיינו שאומר הבעל בקידוש. ואם מברכת שהחיינו אינה יכולה להתנות שאינה מקבלת היו"ט בהדלקת הנר.²⁴

19. בא"ח [נצבים ב].

20. ספר זכר דוד פס"א ד"ה והנה פתח.

21. משנ"ב [ס"ק כה]. והנהוג ללבוש פראק ביו"ט, אף בר"ה ילבש [הגר"ח] בספר אורחות רבינו עמ' רכד].

22. להרבה פוסקים יש איסור תורה בהכנתו עכ"פ אם השעם אינו נקוב [שש"כ פי"ג – כד, חוט שני יו"ט עמ' מג, אשרי האיש פ"א – ה. ועיין קובץ מבית לוי תשנ"ח ח"ב ועוד]. ולכן יש להכינו בערב ר"ה.

23. אם ברכה בטעות להדליק של יום הזיכרון, יצאה יד"ח.

24. כמה מקהילות הספרדים נהגו שהאשה מברכת שהחיינו על היו"ט בשעת הדלקת נרות וכן מבואר בבא"ח שכן מנהג בגדד [עיין בא"ח ש"ר, במדבר, א]. ובכה"ג שברכה שהחיינו אינה יכולה להתנות שאינה מקבלת יו"ט. וכן אינה יכולה להתפלל מנחה אם עדיין לא התפללה. וכשמברך הבעל שהחיינו בקידוש, י"א שיכולה לענות אמן ולשתות מהיין [אגר"מ אול"צ ועוד]. וי"א שלא תשתה מהיין [חזו"ע שבת הלוי].

ומ"מ כתבו הפוסקים [אול"צ חזו"ע] שמי שאין מנהגה כן, טוב יותר שתסמוך האשה על ברכתו של הבעל ולא תברך בפני עצמה.